

САМОКОВ 2014: ОСМИ ЦАР-ШИШМАНОВИ ДНИ

От 10 до 12 октомври 2014 г. в Самоков се проведеха поредните Цар-Шишманови дни, организирани от Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“. Те бяха посветени на три кръгли годишнини:

– 180 години от рождението на Кузман Шапкарев от Охрид (1834–1909) – български учител, книжовник и фолклорист;

– 170 години от излизането на първото българско списание „Любословие или периодическо повсемесечно списание“ (Смирна, 1844), издавано и редактирано от Константин Фотинов от Самоков (ок. 1790–1858);

– 25 години от създаването на Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ в Софийския университет (1989 г.).

В програмата бяха включени:

– Международният симпозиум на тема „Образ – мит – текст“;

– Деветият фестивал на културно-историческия и природонаучния късометражен филм и фотография „Балканска културна филмотека“;

– Връчване на годишните награди на извие етнологи, медиевисти и археолози.

Осмите Цар-Шишманови дни бяха подкрепени финансово и институционално от община Самоков, Градския исторически музей в Самоков, „Екип 123“ ЕООД и импресарско-издателската къща „Род“.

Цар-Шишмановите дни в Самоков през тази година наследяват една 23-годишна традиция на научно общуване, чието начало беше сложено по време на Първите северозападни четения на Асоциация „Онгъл“ на тема „Антропология и фолклористика“, проведени на 26 и 27 октомври 1991 г. в Националния пещерен дом в Карлуково. През 1998 г. към есенните научни срещи на организацията се добавят и пролетни, осъществявани съвместно с Регионалния исторически музей в Русе. От 2003 г. есенните дискусии-

ни форуми на „Онгъл“ се провеждат в Самоков, а от 2007 г. са наименувани „Цар-Шишманови дни в Самоков“.

В Цар-Шишмановите дни през 2014 г. взеха участие 61 учени от 15 български и 7 чуждестранни организации. Сред чужденците най-многобройна бе групата на археолозите от университета „Гоце Делчев“ в гр. Щип, Република Македония, с ръководител доц. д-р Трайче Нацев, а сред българите – музейните работници от Регионалния исторически музей в Русе.

Работната програма на Международния симпозиум „Образ – мит – текст“ бе открита на 10 октомври сутринта с изказване на Екатерина Шапкарева-Колева от София, внучка на бележития охридски българин Кузман Шапкарев. Последва секция, посветена на народоведските приноси на Шапкарев. В нея със свои доклади се включиха Константин Рангочев от Асоциация „Онгъл“ („Фолклорната история: Фолклорни модели за наследяване и трансформация. По материали на Кузман Шапкарев от Самоковско“), Олга Пърличева от Кирило-Методиевския научен център при БАН („Възрожденските Кирило-Методиевски традиции в югозападните български земи като рефлекс на библейската тема. Върху материал от книжовната дейност на К. Шапкарев“) и Катерина Младеновска-Ристовска от Института за национална история в Скопие („Антиката во Македонија во записите на Кузман А. Шапкарев“). Секцията завърши с доклада и филма на Веселка Тончева от Института за етнология и фолклористика с етнографски музей при БАН на тема „Фестивалът *Галичка сватба* – между мита за традицията и съвременния образ на ритуала“.

Отделно заседание бе посветено на взаимоотношенията „образ – мит“, в което бяха включени докладите на Димитър Илиев (Софийски университет) „Живото слово в традиционните култури – няколко тезиса“, Иванка Гергова (Институт за изследване на

изкуствата при БАН) „Знание за човеци. История и общество на едно ломско село през XIX век“, Вяра Калфина (Софийски университет) и Росен Малчев (Асоциация „Онгъл“) „Една фолклорна реализация на мита за едноокия великан Полифем“. Бяха представени и работите на Евгени Марушев (Дупница) „Дупнишка Рила“ и Иван Ненов (Самоков) „Размисли върху един митологичен сюжет“, в които се анализират конкретни регионални и локални културни явления.

На конференцията бяха изнесени редица доклади, посветени на нови археологически открития в Република Македония и България, сред които докладите на Мариян Бучков „Римското освојување на Македонија“, Бошко Ангеловски „Доцноримски ламеларен оклоп од Стоби“, Георги Ефремов „Словенско населување во Македонија и опсада на Солун“ и Трайче Нацев и Дарко Стоянов „Градот Баргала од VII до XII век“ – всичките от Университета в Щип, Република Македонија. Българската историческа наука бе представена от Веселин Хаджиангелов (Исторически музей в Самоков) с доклад на тема „Археологически проучвания на некропола на ранновизантийския град Германея през 2014 г.“ и Магдалена Стаменова (Пещерен клуб „Хеликит“) на тема „Старината и символите на държавност в българското пространство през XV век“. Особен интерес предизвикаха докладите на Маринела Серафимова „Накит од железнодопските некрополи од долината на р. Брегалница и долниот тек на р. Вардар во Р. Македонија“, на Бисера Срцева „Прилог кон проучувањето на убикацијата на античките градови во средниот тек на река Брегалница“ и на Румяна Йорданова (Русе) „Праисторията като наследство в съвременната култура“. По-общ исторически характер имаха текстовете „Што учениците треба да научат од историјата“ на Оливер Цацков и „Заштитните мерки и активности во Вардарскиот дел на Македонија меѓу двете светски војни (1919–1941)“ на Драган Веселинов – двамата од Щип. Искра Тодорова от Регионална исторически музей в

Русе представи отчет на етноложката дейност на Асоциация „Онгъл“ през 2014 г. в село Водица, община Попово, област Търговище.

При официалното откриване на Осмите Цар-Шишманови дни в Градския исторически музей в Самоков сътрудничката на музея Невена Митрева направи мултимедийна презентация за живота и делото на Константин Фотинов и показа колекция от вещи и издания на видния самоковец, които се съхраняват в общинския исторически музей. Фотиновата тема бе продължена по-късно със съвместен доклад, посветен на живота и творческото дело на възрожденеца, изнесен от Симона Петрова (Семинар по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“) и Виктория Пенева (Регионална библиотека „Любен Каравелов“ в Русе).

В Посетителския център на Самоковския музей Нора Димитрова-Клинтън представи някои проекти, стипендианти и издания на Американския научен център в София, а Дилияна Иванова запозна присъстващите с англоезичния вариант на своята книга, описваща всекидневния живот на жителите на Русе през времето на социализма.

Трите следващи заседания в същия ден бяха посветени на градската етнология и археологията. Като важни за съвременната българска *ethnologia urbana* могат да се определят докладите на Николай Ненов от Регионалния исторически музей в Русе на тема „Надгробният паметник на войводата Стефан Караджа – белези на времето“, Дилияна Иванова – „Бръснари и прически – социални и културни рефлексии“ и Десислава Тихолова (Регионален исторически музей в Русе) – „Отчет на етноложката дейност на Асоциация „Онгъл“ през 2014 г. Град Самоков“. Тук бе прожектиран историческият филм „Пътешествие по Дунавския римски лимес“ на Арена Медиа и Регионалния исторически музей в Русе.

Вторият ден на Осмите Цар-Шишманови дни в Самоков започна със „Зографска секция“, в рамките на която колеги медиевисти, работили в последните три години в библиотеката

на Зографския манастир или с копия от зографски ръкописи в България, представиха свои конкретни наблюдения и принципни позиции по въпросите на дигитализирането и електронното представяне на книжовното богатство на манастира. Първи изнесе своя доклад „За описанието на славянските ръкописи от Зографската света обител“ Андрей Бояджиев от Софийския университет. След него Андрей Бобев от Кирило-Методиевския научен център при БАН представи „Начални наблюдения над Грубановия триод (Зогр. № 39)“, а Любка Ненова от Югозападния университет запозна присъстващите с „Ръкопис № 164 от библиотеката на Зографската света обител“. Работата на секцията завърши с доклада на Елена Коцева от София „Бележки към формирането на национално съзнание в книжнината – XVII–XIX век“ и с отчета на Марина Братанова от Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ за археографската дейност на Асоциация „Онгъл“ по описанието на църковни библиотеки и музейни фондове през 2014 г.

И в други секции бяха дискутирани проблеми на филологическата медиевистика и възрожденското литературознание и бяха анализирани различни аспекти от създаването, разпространяването и рецепцията на паметници от средновековната и възрожденската българска литература и култура през XIV–XIX в. Представени бяха и музеоложки текстове, създадени от млади учени от Регионалния исторически музей в Русе по проект на Новия български университет. Сред медиевистичните текстове особено внимание заслужават изследванията „Предпоставки за възникване на павликянската книжнина през XVIII в.“ на Магдалена Абаджиева от Института за български език при БАН, „Ранното монашество в житията на св. Сава Освещени според средновековните им славянски версии“ на Илиана Лулейска от Югозападния университет, „Мария или Марин? Превъплъщението и лечение в *Житие на Евгений и дъ-*

щеря му Мария от XIV в.“ на Екатерина Тодорова, „Словото и образът в синкретично единство“ на Диана Банкова от Кирило-Методиевския научен център при БАН и „Една хипотеза за това защо се провираме под плащаницата на Велики петък (Закъснял отговор на един въпрос на К. Рангочев)“ на Андрей Бобев от Кирило-Методиевския научен център при БАН. По конкретни проблеми на проучването на Българското възрождане говориха Милена Джерекарова от Югозападния университет („Образът на хъша в една българска възрожденска поема“) и Ивета Рашева от Кирило-Методиевския научен център при БАН („За словото на св. Кирила и Методия, изречено от Кузман Шапкарев в Кукуш на 1866 г.“).

В музеоложката секция на симпозиума „Образ – мит – текст“ младите изследователи от Русенския музей предложиха анализ на важни въпроси за съвременната визия на вътрешната музейна среда и на дейностите на открито: Магдалена Трифонова („Визуализация на музейното образование“), Светлана Великова („Конструктивни модели при реенакторските възстановки в България“), Диана Ботева „Архитектурното наследство като туристическо лице на града – модели в България“, Красимира Петрова („Образът на Русенския музей – изложби, събития, публикации“) и Искрен Великов („Албумът на ТПК „Солидарност“ – Русе: модели на визуално представяне“). Тук бе включен и отчетът на Димитринка Дамянова от Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ за теренната етнологическа дейност на Асоциация „Онгъл“ в гр. София през 2014 г.

В две секции бяха представени доклади с по-широк и разнообразен тематичен обхват, повечето от които интерпретираха културологичната дихотомия „религия – фолклор“.

Фолклористични по своя характер бяха текстовете „Изгубените села (По материали от Калково, Шишманово и Пасарел)“ на Цветелина Димитрова от Института за етнология и фол-

клористика с етнографски музей при БАН, „Двете версии на песента за Момчил юнак (Структура и водещи идеи)“ на Тодор Моллов от Великотърновския университет, „Български диалектни номинации на месеците в иконографията на „Колелото на живота“ на Олга Трефилова от Института за славяноведение в Руската академия на науките – Москва, „Не се отделяй от вратата (Образът на глупавата жена в анекдотичната приказка)“ на Яна Сивилова от Софийския университет и Владимир Пенчев от Института за етнология и фолклористика с етнографски музей при БАН, „Мънистата в българската традиционна култура“ на Десислава Тихолова от Регионалния исторически музей в Русе и „Поетика и символика на руските сватбени песни“ на Илиана Чекова от Софийския университет. Програмата продължи с прожекцията на етнологията филм на Арена Медиа „100 години Варвара. Среци с хората край едно море“ (режисьор и оператор Димитър Липовански, сценарист Цветана Ненова, втори оператор и монтаж Теодор Мечев, интервюта и работа на терен Илия Деведжиев, звукооператор Венцислав Михов).

Конференцията завърши с два доклада с интердисциплинен характер – „Дизайн-продуктите между образа и мита в човешката комуникация“ на Димитър Добревски от Националната художествена академия и „Особености в климатичния режим на България през 2014 г.“ на Владимир Власков от Националния институт по геофизика, геодезия и география при БАН. После от Ирена Минчева от Семинара по практическа етнология и медиевисти-

ка „Проф. д-р Иван Шишманов“ беше представен отчетът на етнobotаническата дейност на Асоциация „Онгъл“ през 2014 г. в Самоковско и Лъкинско. Интерес предизвикаха филмите за село Драгошиново, Самоковско, и щъркеловата колония в него и за археологическите разкопки при параклиса „Св. Спас“ в землището на село Червен брег, Дупнишко.

Деветият сезон на Балканската културна филмотека предложи на участниците в Осмите Цар-Шишманови дни многолика програма, в която изпъкнаха филмите на Арена Медиа – Русе. Наградата за най-добър филм за 2014 г. бе присъдена на лентата „Пътешествие по Дунавския римски лимес“ на Арена Медиа и Регионалния исторически музей в Русе, финансирана от Американския научен център в София и Фондация „Америка за България“.

Носител на наградата „Проф. Тодор Ив. Живков“ за принос към етнологията и медиевистиката през 2014 г. стана Искра Тодорова, уредничка в отдел „Етнография“ на Регионалния исторически музей в Русе. С наградата „Добреви“ за млад учен в същите научни области бе отличена гл. ас. д-р Вяра Калфина от Катедрата по история и теория на културата към Философския факултет на Софийския университет.

През последния ден на Осмите Цар-Шишманови дни в Самоков участниците посетиха културно-исторически паметници в Самоков и общината, сред които бяха Девическият манастир „Покров Богородичен“, Митрополитската църква, Бельовата църква, Цари Мали град и др.

РОСЕН МАЛЧЕВ